

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

įvažiavimas, mažai vietos klierikų lovoms, ligoninė arti klierikų miegamųjų, o tai pavojinga epidemijos metu⁸¹.

Pirmieji mokslo metai. Nors jau 1833 m. vasario mėn. vidaus reikalų ministras pažymėjo, kad panaikinus Vilniaus universitetą Vyriausioji dvasinė seminarija egzistuoti nebegal⁸², 1833–1834 mokslo metus ji pradėjo kaip Vyriausioji seminarija, o ne kaip Akademija. Tiek klierikai, tiek dėstytojai buvo sutrikę. Seminarijai vadovavęs vyskupas ministro liepimu nepriėmė naujų klierikų. Po rekolekcijų rugsėjo antroje pusėje į Vyriausiąją dvasinę seminariją grįžo 15 klierikų, į vyskupijos – 52 klierikai. Paskaitos pradėtos skaityti jau rugsėjo pabaigoje. A. Klungevičius ėmėsi įgyvendinti vidaus reikalų ministru pateiktą disciplinų dėstyimo projektą (vėliau ministras projektą atmetė). A. Fijalkovskis dėstė dogminę ir pastoralinę teologiją, J. Skydelis – moralinę teologiją ir logiką, būsimo inspektorius J. Markevičius – kanonų teisę ir Bažnyčios istoriją, misionierių kunigas I. Kacas (Koc) – Šventąjį Raštą. A. Daugirdas jau daugiau kaip 20 metų ėjo kapeliono pareigas. Iš pradžių paskaitos buvo skaitomos fragmentiškai, trūko dėstytojų, o ir klierikai tais suirutės ir permainų metais nelabai buvo linkę mokytis. Prieš Naujuosius metus A. Klungevičius iš naujo skirstė jau vidaus reikalų ministro patvirtintus profesorius. Paskaitos pradėtos skaityti pagal statutą. Pašlijus sveikatai, vyskupas ragino rektorių kuo greičiau atvykti į Vilnių. 1834 m. sausio 2 d dėstytojai davė priesaiką. Sušaukęs valdybą, vyskupas aptarė mokymo reikalus ir tolesnį klierikų likimą. Buvo nutarta leisti ketvirtakursiams baigti kursą iki vasaros, kiti klierikai paliekami, kol baigs mokslą. Įstojusieji naujais mokslo metais jau turės mokytis trejus metus. Profesoriai per savaitę privalės dėstyti po 6, visi kiti – po 4 valandas. Kitiems mokslo metams bus sudarytas specialus grafikas.

Numatyta, kad logikos, filosofijos, visuotinės ir Rusijos istorijos, rusų literatūros ir kalbos, prancūzų, vokiečių kalbos disciplinos bus dėstomos po 2 valandas per savaitę Akademijoje ir seminarijoje, lotynų ir graikų literatūros – po 3 valandas Akademijoje ir po 1 – seminarijoje. Kitos lotynų kalbos valandos atiduodamos seminarijos adjunkto pavaduotojui.

⁸¹ Ibidem, l. 5.

⁸² 1833 m. vasario 25 d. raštas "Dėl dvasinės mokyklos įsteigimo", RVIA, f. 821, ap. 125, b. 383, l. 20.

“Naujoji tvarka ir Akademijoje, ir seminarijoje gera, – pažymėjo A. Klungevičius, – tik vienam inspektoriui sunku visur spėti, reikia, kad jam padėtų adjunktai arba jų pavaduotojai, kaip dabar daroma”⁸³.

Peterburgas niekada nenuleido akių nuo Akademijos. Vidaus reikalų ministras carui skubiai atsakė: “1833 m. baigtas svarbus darbas, Teologijos fakultetas reorganizuotas į Dvasinę akademiją”⁸⁴. D. Bludovas skubėjo, nes kelis kartus Nikolajui I buvo prižadėjęs atidaryti Akademiją iki 1834 m. sausio 1 d., tačiau Vilniaus vyskupas kantriai laukė atvykstančio A. Osinskio. Šaltis, gili žiema ir pūgos vis trukdydavo rektoriui vykti į Vilnių, o ir nelabai stiprią sveikatą reikėjo saugoti. Nors vyskupas, daugiausia prisidėjęs prie Akademijos kūrimo, turėjo moralinę teisę švęsti jos atidarymą ir be rektoriaus, tačiau jis laikėsi savo principo be reikalo nepataikauti valdžiai. Pagaliau vasario 4 d. rektoriaus karieta sustoja Akademijos kiemelyje. Netrukus buvo pradėta rengtis Akademijos atidarymo iškilmėms, kurios prasidėjo 1834 m. vasario 11 d. pusę dvylikos. Po sukilimo tai buvo vienas žymiausių įvykių Vilniuje.

Lydimas rektoriaus, profesorių, dėstytojų ir klierikų, A. Klungevičius atvyko į Akademijos Šv. Jono bažnyčią, pilną kunigų, vienuolių ir pasauliečių. Joje buvo celebruotos pontifikalinės iškilmingos šv. Mišios, giedotas himnas “Veni Creator”, melstasi už imperatorių. Po šv. Mišių visi iškilnių dalyviai ėjo į viešąją salę, kur juos pasitiko gubernijos valdžia: generalgubernatorius N. Dolgorukovas, Gardino gubernatorius Grigorijus Dopelmajeras, generolas majoras Sergejus Baturinas, Medicinos-chirurgijos akademijos prezidentas Tomas Kučkovskis (Kuczkowski), IV apygardos žandarų viršininkas D. Jazikovas ir daug kilmingų svečių⁸⁵.

Iš pradžių buvo perskaitytas caro įsakas dėl Akademijos įsteigimo. Pradėdamas iškilmingą posėdį, A. Klungevičius pasakė įžanginę kalbą, kurioje pamalonino valdžią ir imperatorių, apžvelgė Vilniaus universiteto istoriją. Svarbiausia mintis, sukėlusį daugelio nuostabą ir leidusi suprasti tikrąjį vyskupo tikslą, skambėjo taip: “Naujoji Akademija, perėmusi ankstesniosios [Vilniaus akademijos, – V. J.]

⁸³ 1834 m. vasario 15 d. raštas Kolegijai, *ibidem*, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 116.

⁸⁴ “Извлечение из отчета министра внутренних дел за 1833 г.”, *Журнал Министерства внутренних дел*, 1834, ч. 13, № 7, с. 65.

⁸⁵ *Kuryer Litewski*, 1834, 27 lutego, nr 17, s. 142 – 143.

vardą ir pobūdį, pasirūpinusi nauja, šviesesniems laikams derančia pagalba, turėtų subrandinti kraštui tokius pat, o galbūt ir dar brangesnius darbo vaisius”⁸⁶.

Intelektualiausia buvo Akademijos rektoriaus kalba. A. Osinskis akcentavo didelius pirmojo rektoriaus jėzuito P. Skargos nuopelnus Vilniaus akademijai. Tai buvo kalba, uždeganti klierikus ir teikianti jėgų bei pasitikėjimo visam Akademijos personalui. “Dvasinė akademija Jums atveria, – kalbėjo rektorius, – neišsenkamus mokslų turtus ir visus tikrus pagarbos ir šlovės šaltinius. Teologijos mokslai, tokie didūs ir garbingai teikiantys pasauliui ramybę, nušvies Jums išsamiai ir tvirtai ypatingą paskirtį studijuojant tikėjimo šaltinius [...]”⁸⁷.

Profesorius A. Fijalkovskis vėliau buvo kaltinamas, kad jo skaitytas traktatas “Apie Bažnyčios istorijos būtinumą, jos naudą ir įtaką teologijos mokslams”⁸⁸ mokslo požiūriu esąs menko lygio. Tačiau profesorius ir nesirengė gubernijos valdžiai skaityti mokslinio pranešimo, jis tik norėjo supažindinti ją su Bažnyčios istorija ir teologijos mokslo esme. Pranešimas generalgubernatoriui patiko: A. Fijalkovskis be saiko gyrė imperatorių, aiškino, ko moko teologijos disciplinos.

Be Akademijos profesorių, prakalbą apie lotynų ir graikų kalbų mokėjimo ir pažinimo naudą pasakė Medicinos-chirurgijos akademijos profesorius S. Grinevičius⁸⁹. Jis kalbėjo lotyniškai, tuo pabrėždamas savo profesionalumą ir ištikimybę tradicijai, Bažnyčios ir kunigų atskirumą nuo salėje sėdinčios gubernijos valdžios. Paskutinę panegiriką imperatoriui ir Rusijos valstybės istorijai pasakė “žymusis” istorikas P. Kukolnikas⁹⁰. Kaip ir derėjo valdžios statytiniui, savo mintis jis dėstė rusiškai. Universiteto sienos seniai buvo girdėjusios tokį rusiška dvasia persunktą murmėjimą. Liūdna iškilnių pabaiga nesugadino nei rektoriaus, nei vyskupo nuotaikos.

⁸⁶ *Otwarcie publicznę Akademii Duchownej Rzymskokatolickięy Wileńskięy Dnia 11 Lutęgo 1834 Roku*, Wilno, 1834, s. 12.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 29.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 42 – 83.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 87 – 103.

⁹⁰ *Ibidem*, s. 107 – 134.

1834 m. spalio 9 d. cenzoriui L. Borovskiui leidus Vilniaus knygų leidėjas Juozapas Zavadskis išleido iškilmingame Akademijos atidaryme pasakytas kalbas ir pranešimus.

Vyskupui buvo kur kas lengviau dirbti kasdienius darbus, nes rektorius, kol kas padedamas vyskupo, ėmėsi savo tiesioginės veiklos. Intelektualui rektoriui Akademijos ūkio ir pertvarkymo darbai buvo kiek neįprasti ir sunkiai suprantami. Vyskupo praktiškumas ir rektoriaus intelektas puikiai derinosi.

Kolegija jau 1833 m. buvo paskirsčiusi vyskupijoms vietas Akademijoje. Vyskupai neskubėjo siųsti klierikų į Akademiją – padėtis po sukilimo neskatino aktyvios veiklos. Tik Žemaičių vyskupas J. A. Giedraitis nedvejo ir greitai pranešė, kad į Akademiją pasiųsti tie klierikai, kurie mokėsi Vyriausiojoje seminarijoje: Antanas Visockis (Wysocki), Dominykas Gabėta (Gobiatto), Danielius Tšaskovskis (Trzaskowski), Benediktas Putramentas (Putrament) ir Ambraziejus Volodkevičius (Włodkiewicz)⁹¹. Vėliau ir kiti vyskupai atsiuntė rektoriui prašymus. Pirmieji teologijos studento laipsnį birželio 26 d. gavo aštuoni, teologijos kandidato – du auklėtiniai. Klierikų Akademijoje daugėjo pamažu, net 1835 m. rugsėjo mėn. jų mokėsi tik 20: trys iš Mogiliovo arkivyskupijos, šeši iš Vilniaus, trys iš Minsko, penki iš Žemaičių, vienas iš Podolės Kameneco ir du iš Lucko-Žitomyro vyskupijų⁹².

⁹¹ 1834 m. vasario 23 d. raportas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 119.

⁹² 1834 m. rugsėjo 24 d. auklėtinių sąrašas, *ibidem*, l. 297.